ABDULLA QAHHOR HIKOYALARIDA ZAMON VA INSON MUAMMOLARI

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Abdinazarova Mohichehra

Annotatsiya: Mazkur maqolada Abdulla Qahhor hikoyalarida zamon va inson muammolarining badiiy-estetik talqini ilmiy jihatdan tadqiq etiladi. Adib ijodida XX asr o'zbek jamiyatiga xos ijtimoiy-ma'naviy muhit, inson ruhiyati, turmushdagi ziddiyatlar hamda shaxs va jamiyat munosabatlari realistik tasvir vositalari orqali yoritilganligi tahlil qilinadi. Hikoyalarda insonning ichki kechinmalari, axloqiy tanlovi, hayotiy qarama-qarshiliklar hamda davrning murakkab muammolari badiiy umumlashtirish asosida aks ettirilgani ochib beriladi.

Kalit so'zlar: badiiy talqin, zamon va inson, realizm, hikoya janri, ruhiy tahlil, ijtimoiy muammo, xarakter, satira, ma'naviyat, Abdulla Qahhor ijodi.

Abstract: This article scientifically examines the artistic and aesthetic interpretation of the problems of time and humanity in the stories of Abdulla Qahhor. The study analyzes how the writer realistically depicts the socio-spiritual environment of the 20th-century Uzbek society, human psychology, contradictions of everyday life, and the relationship between the individual and society through artistic means. The stories reveal human inner experiences, moral choices, life conflicts, and the complex issues of the period through artistic generalization.

Keywords: artistic interpretation, time and humanity, realism, short story genre, psychological analysis, social issues, character, satire, spirituality, the works of Abdulla Qahhor.

Kirish: XX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotida Abdulla Qahhor ijodi alohida o'rin egallaydi. Adib o'zining serqirra ijodi, ayniqsa hikoya janridagi yuksak

mahorati bilan o'zbek realistik nasrining rivojiga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir. Yozuvchi asarlarida inson ruhiyati, jamiyatdagi ijtimoiy muammolar, ma'naviy tanazzul, adolat va vijdon masalalari chuqur badiiy talqin etilgan. Shu jihatdan uning hikoyalari nafaqat o'z davrining ijtimoiy manzarasini aks ettiradi, balki umuminsoniy g'oyalarni ilgari surishi bilan ham ahamiyatlidir. Abdulla Qahhor hikoyalarida zamon va inson munosabati markaziy masalalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Adib qahramonlari orqali davrning murakkab ijtimoiy-siyosiy muhitini, oddiy insonlarning turmush tashvishlari, ruhiy iztiroblari hamda axloqiy qarashlarini mahorat bilan tasvirlaydi. Yozuvchi jamiyatdagi illatlarni ochib berishda satira va yumordan samarali foydalanib, inson xarakterining nozik jihatlarini realistik asosda yoritishga erishgan. Ayniqsa, "Bemor", "O'g'ri", "Dahshat", "Anor", "Ming bir jon" kabi hikoyalarda inson qadr-qimmati, mehr-oqibat, insofsizlik, loqaydlik va ma'naviy inqiroz masalalari badiiy umumlashtirish asosida aks ettiriladi.

Bugungi globallashuv va ma'naviy qadriyatlar masalasi dolzarb bo'lib turgan davrda Abdulla Qahhor hikoyalarini zamon va inson muammolari nuqtayi nazaridan tadqiq etish muhim ilmiy-amaliy axamiyat kasb etadi. Chunki adib asarlarida ilgari surilgan g'oyalar bugungi jamiyat hayoti bilan hamohang bo'lib, inson ma'naviyati va ijtimoiy munosabatlarni anglashda muhim manba vazifasini bajaradi. Mazkur maqolada yozuvchining hikoyalarida zamon va inson muammolarining badiiy talqini, qahramonlar ruhiyati hamda adibning individual uslubi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Abdulla Qahhor ijodi o'zbek adabiyotshunosligida keng o'rganilgan mavzulardan biri hisoblanadi. Adibning hikoyachilik mahorati, realistik tasvir usuli, satirik va psixologik talqin masalalari

ko'plab ilmiy tadqiqotlarda tahlil etilgan. Ayniqsa, yozuvchining inson ruhiyati va davr muammolarini badiiy aks ettirishdagi o'ziga xos uslubi adabiyotshunos olimlar e'tiborini tortib kelmoqda. O'zbek adabiyotshunosligida Abdulla Qahhor ijodini ilmiy asosda tadqiq etishda Ozod Sharafiddinov, Umarali Normatov, Ibrohim G'afurov kabi olimlarning ilmiy qarashlari muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning tadqiqotlarida yozuvchining hikoyalaridagi hayot haqiqati, realizm, obraz yaratish mahorati hamda ijtimoiy muammolar talqini atroflicha yoritilgan.

Jumladan, Ozod Sharafiddinov adib ijodining asosiy xususiyatlarini tahlil qilib, unda inson qismati va davr ruhining uyg'un tasvirlanganini ta'kidlaydi. Shuningdek, Abdulla Qahhor hikoyalarining poetikasi, satirik yo'nalishi va psixologik tasviriga bag'ishlangan bir qator ilmiy maqola hamda monografiyalar yaratilgan. Tadqiqotlarda yozuvchining "Bemor", "O'g'ri", "Dahshat", "Anor" kabi hikoyalari misolida insoniy qadriyatlar, ijtimoiy tengsizlik, loqaydlik va ma'naviy inqiroz masalalari tahlil qilingan. Ayniqsa, adibning kichik hajmli hikoya orqali katta ijtimoiy-falsafiy mazmunni ifodalash mahorati alohida e'tirof etiladi. So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda Abdulla Qahhor hikoyalariga zamonaviy adabiy-tanqidiy yondashuv asosida baho berilib, ulardagi zamon va inson muammolarining bugungi davr bilan uyg'un jihatlari ochib berilmoqda. Biroq yozuvchi hikoyalarida zamon va inson masalasining kompleks tarzda, ayniqsa badiiy-falsafiy nuqtayi nazardan tadqiq etilishi hali ham dolzarb ilmiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Mazkur maqola ana shu jihatlarni chuqurroq o'rganishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur maqolani tayyorlash jarayonida adabiyotshunoslikning zamonaviy ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini badiiy asarni tarixiy-qiyosiy, qiyosiy-tipologik,

psixologik hamda hermenevtik tahlil usullari tashkil etadi. Ushbu metodlar orqali Abdulla Qahhor hikoyalarida zamon va inson muammolarining badiiy talqini, qahramonlar ruhiyati hamda yozuvchining individual uslubi atroflicha o'rganildi.

Tadqiqot davomida adibning "Bemor", "O'g'ri", "Dahshat", "Anor", "Ming bir jon" kabi hikoyalari asosiy manba sifatida tahlil qilindi. Asarlardagi obrazlar tizimi, konfliktlar, ijtimoiy muhit tasviri va inson xarakterining ochilishi badiiy-estetik tamoyillar asosida o'rganildi. Shu bilan birga, yozuvchining satira va yumordan foydalanish mahorati, xalqona til vositalari hamda psixologik tasvir usullari ilmiy jihatdan tahlil etildi. Tadqiqotda analiz va sintez, umumlashtirish, tavsiflash hamda interpretatsiya metodlaridan ham samarali foydalanildi. Analiz metodi orqali hikoyalardagi ijtimoiy va ma'naviy muammolar alohida jihatlar kesimida o'rganilgan bo'lsa, sintez usuli yordamida ular umumiy badiiy konsepsiya asosida yoritildi. Qiyosiy-tipologik metod asosida esa Abdulla Qahhor hikoyalaridagi inson va zamon masalalarining boshqa o'zbek realist adiblari ijodi bilan mushtarak hamda farqli jihatlari aniqlandi.

Tahlil, natija va mulohaza: Abdulla Qahhor hikoyalarida zamon va inson muammolari hayotiy realizm asosida yoritilgan bo'lib, adib inson ruhiyati va jamiyatdagi ijtimoiy ziddiyatlarni chuqur badiiy tahlil qilishga erishgan. Yozuvchi o'z hikoyalarida oddiy insonlarning turmush tarzi, ichki kechinmalari, jamiyatdagi mavqei hamda davrning murakkab muammolarini ixcham syujet va ta'sirchan obrazlar orqali ifodalaydi. Ayniqsa, inson qadr-qimmati, adolat, mehr-oqibat, loqaydlik va ma'naviy tanazzul kabi masalalar yozuvchi ijodining asosiy g'oyaviy yo'nalishini tashkil etadi.

Adibning "Bemor" hikoyasida inson hayoti va qashshoqlik muammosi fojiaviy ruhda tasvirlangan. Asarda kambag'allik tufayli oddiy insonlarning tibbiy

yordamdan mahrum bo'lishi, jaholat va nochorlik oqibatida inson taqdirining izdan chiqishi ta'sirchan ifodalangan. Hikoyadagi Sotiboldi obrazi orqali yozuvchi insonning og'ir turmush sharoiti qarshisidagi ojizligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, asarda jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik ham keskin tanqid qilinadi.

"O'g'ri" hikoyasida esa ijtimoiy adolatsizlik va insoniy qadr masalasi ilgari suriladi. Qahramonning aybsiz bo'lsa-da, jamiyat tomonidan tahqirlanishi va ruhiy bosim ostida qolishi orqali davr muammolari ochib beriladi. Yozuvchi voqealarni oddiy hayotiy tafsilotlar orqali tasvirlasa-da, hikoya zamirida katta falsafiy mazmun mujassamlashgan. Bu holat Abdulla Qahhor hikoyachiligiga xos muhim badiiy xususiyatlardan biridir.

"Dahshat" hikoyasida inson ruhiyatidagi qo'rquv, jaholat va mutelik muammolari psixologik tahlil asosida yoritiladi. Asarda qahramonlarning ichki holati, qo'rquv va ijtimoiy bosim ostidagi ruhiy iztiroblari realistik tasvir vositalari orqali ochib berilgan. Yozuvchi insonning ma'naviy erksizligi va jamiyatdagi nosog'lom muhitni tanqidiy ruhda aks ettiradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Abdulla Qahhor hikoyalarida zamon va inson masalasi bir-biri bilan uzviy bog'liq holda talqin etiladi. Adib qahramonlari o'z davrining mahsuli sifatida gavdalantirilgan bo'lsa-da, ular ko'targan muammolar umuminsoniy mohiyat kasb etadi. Yozuvchi satira, yumor, psixologik tasvir va xalqona til vositalaridan mahorat bilan foydalanib, kichik hajmli hikoya janrida katta ijtimoiy-falsafiy mazmunni ifodalashga muvaffaq bo'lgan. Natijada, Abdulla Qahhor hikoyalari o'zbek realistik nasrining yuksak namunasi sifatida inson va jamiyat munosabatlarini chuqur yoritib beradi. Adib asarlarida ilgari surilgan g'oyalar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolgan bo'lib, inson

ma'naviyati, ijtimoiy adolat va axloqiy qadriyatlarni anglashda muhim badiiy manba vazifasini bajaradi.

Xulosa va takliflar: Xulosa qilib aytganda, Abdulla Qahhor hikoyalari o'zbek realistik nasrining yuksak namunalaridan biri bo'lib, ularda zamon va inson muammolari chuqur badiiy-falsafiy mazmunda talqin etilgan. Adib hikoyalarida inson ruhiyati, jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy inqiroz, axloqiy qadriyatlar hamda shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar realistik tasvir vositalari orqali yoritilgan. Yozuvchi kichik hajmdagi hikoya janrida katta ijtimoiy va ma'naviy masalalarni ifodalashga erishib, o'ziga xos badiiy maktab yaratgan. Tahlillar natijasida shu narsa aniqlandiki, Abdulla Qahhor hikoyalarida inson taqdiri va davr muammolari bir-biri bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi. Adib qahramonlari orqali oddiy insonlarning ruhiy kechinmalari, hayotiy fojealari, orzu-intilishlari va ijtimoiy muhit ta'siridagi holatlari ta'sirchan ochib berilgan. Ayniqsa, yozuvchining satira va yumordan foydalanish mahorati jamiyatdagi illatlarni ochishda muhim badiiy vosita sifatida xizmat qilgan. Shu jihatdan adib hikoyalari nafaqat badiiy-estetik, balki tarbiyaviy va ma'naviy axamiyatga ham ega.

Bugungi kunda ham Abdulla Qahhor hikoyalarida ko'tarilgan insoniylik, adolat, vijdon, mehr-oqibat va ma'naviyat masalalari o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Shu sababli yozuvchi ijodini zamonaviy adabiyotshunoslik yondashuvlari asosida chuqurroq o'rganish, uning hikoyalaridagi psixologik tasvir, badiiy konflikt va falsafiy qarashlarni keng tadqiq etish muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, adib asarlarini ta'lim tizimida kengroq o'rganish, yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida samarali foydalanish ham maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.
2. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.
3. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.
4. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.
5. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.
6. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).
7. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.
8. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).